

УДК 331.5(477)
JEL: G23; H55
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-12-200-206>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

©2024 РУДИК О. В.

УДК 331.5(477)
JEL: G23; H55

Рудик О. В. Особливості розвитку пенсійних відносин в Україні в умовах воєнного стану

Реформування національної пенсійної системи в Україні значно ускладнили воєнні дії, які ведуться на території нашої держави. Вони значно вплинули на фінансовий стан пенсійної сфери, а також на подальший розвиток пенсійних відносин між державою і громадянами. Метою наукової статті є вивчення стану пенсійної сфери України в умовах воєнних дій на її території, аналіз особливостей розвитку пенсійних відносин між основними суб'єктами вітчизняної пенсійної системи та визначення основних шляхів поліпшення пенсійного забезпечення населення. У статті здійснено характеристику пенсійної системи України до оголошення воєнного стану, зазначено формування трирівневої пенсійної моделі за зразком більшості європейських країн. Акцентовано увагу на виклики та проблеми, які мали місце в пенсійній сфері до 2022 р. Досліджено особливості формування пенсійних відносин в умовах воєнного стану, проаналізовано вплив воєнних дій в Україні на фінансовий стан вітчизняної пенсійної системи. Результати дослідження показали, що кризові явища в національній економіці, масштабна міграція громадян за кордон, несприятлива демографічна ситуація значно ускладнили фінансування соціальних і пенсійних програм. Оцінка джерел фінансування пенсійних виплат свідчить про те, що власних фінансових ресурсів стало недостатньо, тому виникає потреба залучати кошти від міжнародних фінансових організацій. Визначено особливості у формуванні пенсійних відносин між державою і громадянами, що стосуються пенсійного віку та страхового стажу на сьогоднішній день. Наголошено на тому, що, незважаючи на складну ситуацію в країні, уряд здійснює заходи щодо подальшого реформування вітчизняної пенсійної системи. Серед них необхідно виділити встановлення справедливих пенсій для тих пенсіонерів, яким вони були призначені відносно давно, а також упровадження загальнообов'язкової накопичувальної складової пенсійної системи.

Ключові слова: пенсійні відносини, пенсійні доходи громадян, міжнародна фінансова допомога, система пенсійного забезпечення, накопичувальні пенсійні програми, соціальний захист населення, джерела пенсійних виплат.

Рис.: 1. **Бібл.:** 17.

Рудик Олександр Володимирович – аспірант кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Подільський державний університет (вул. Шевченка, 12, Кам'янець-Подільський, 32316, Україна)

E-mail: sasarudik5@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1160-2875>

UDC 331.5(477)
JEL: G23; H55

Rudyk O. V. Peculiarities of the Development of Pension Relations in Ukraine under Martial Law

The reform of the national pension system in Ukraine has been significantly complicated by the hostilities that are taking place on the territory of our country. They significantly influenced the financial condition of the pension sector, as well as the further development of pension relations between the State and citizens. The aim of the scientific article is to study the state of the pension sphere of Ukraine in the conditions of hostilities on its territory, to analyze the features of the development of pension relations between the main subjects of the domestic pension system and to determine the main ways to improve the pension provision of the population. The article characterizes the pension system of Ukraine before the imposition of martial law, indicates the formation of a three-tier pension model on the model of most European countries. Attention is focused on the challenges and problems that took place in the pension sector until 2022, the peculiarities of the formation of pension relations under martial law are studied, the impact of the ongoing hostilities in Ukraine on the financial condition of the domestic pension system is analyzed. The results of the study showed that the crisis phenomena in the national economy, large-scale migration of citizens abroad, and the unfavorable demographic situation significantly complicated the financing of social and pension programs. An assessment of the sources of financing pension payments indicates that own financial resources have become insufficient, so there is a need to attract funds from international financial organizations. The peculiarities in the formation of pension relations between the State and citizens related to the retirement age and the length of service to date are determined. It is emphasized that, despite the difficult situation in the country, the government is taking measures to further reform the domestic pension system. Among them, it is necessary to highlight the establishment of fair pensions for those pensioners to whom they were assigned relatively long ago, as well as the introduction of a mandatory accumulative component of the pension system.

Keywords: pension relations, pension incomes of citizens, international financial assistance, system of pension provision, funded pension programs, social protection of the population, sources of pension payments.

Fig.: 1. **Bibl.:** 17.

Rudyk Oleksandr V. – Postgraduate Student of the Department of Economics, Entrepreneurship, Trade and Stock Exchange Activities, Podillia State University (12 Shevchenko Str., Kamianets-Podilskii, 32316, Ukraine)

E-mail: sasarudik5@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-1160-2875>

Воєнні дії, які ведуться на території України вже тривалий період, вносять значні корективи у функціонування вітчизняної пенсійної системи. Пенсійні відносини між основними суб'єктами пенсійної сфери потребують подальшого вдосконалення у зв'язку з появою нових викликів. Держава, незважаючи на наявні складнощі в національній економіці, повинна виконувати свої зобов'язання перед громадянами пенсійного віку щодо здійснення пенсійних виплат у солідарній пенсійній системі. Виникає потреба в пошуку додаткових джерел фінансування пенсійної сфери. Ситуація, яка склалася у сфері пенсійного забезпечення населення, потребує вивчення особливостей формування пенсійних відносин за нинішніх умов, їх оцінки та пошуку варіантів вирішення наявних проблем.

Дослідженню пенсійної сфери в Україні приділяють значну увагу вітчизняні та закордонні науковці, спеціалізовані фінансові інститути та організації. Особлива увага зосереджується на вивченні питань реформування вітчизняної пенсійної системи, формуванні нових пенсійних відносин в Україні. Серед таких авторів варто відмітити: Л. Ткаченко [11], В. Гаврилюк та ін. [12], Я. Парфьонов [10], М. Пархоменко, Л. Моїсеєнко [9], Я. Дробот, Н. Резніченко [3].

Воєнні дії на території України поставили нові виклики перед функціонуванням вітчизняної пенсійної системи. Отже, в нових умовах необхідно досліджувати її особливості подальшого реформування. Цим питанням присвятили свої наукові праці О. Бойко [1], Н. Липко [7], О. Длугопольський, Ю. Рудик [2]. Пенсійні відносини набувають особливо важливого значення та відіграють важливу роль у соціальному захисті громадян пенсійного віку і потребують подальшого дослідження.

Вітчизняна пенсійна система вже тривалий період знаходиться на етапі реформування. Українське пенсійне законодавство передбачає створення та функціонування багаторівневої пенсійної моделі, яка має забезпечити пенсійні виплати за допомогою різних фінансових джерел. Проведення пенсійної реформи в Україні значно ускладнили воєнні дії, які ведуться на території нашої держави. Вони значно вплинули на фінансовий стан пенсійної сфери, на подальший розвиток пенсійних відносин між державою та громадянами. В цих умовах потребує додаткового вивчення адаптація вітчизняної пенсійної системи до функціонування в умовах війни, забезпечення пенсійної сфери фінансовими ресурсами, можливості її подальшого реформування.

Метою дослідження є вивчення стану пенсійної сфери України в умовах воєнних дій, аналіз особливостей розвитку пенсійних відносин між

основними суб'єктами вітчизняної пенсійної системи та визначення основних шляхів поліпшення пенсійного забезпечення населення.

Україна отримала свою національну пенсійну систему від Радянського Союзу на етапі її трансформації від системи соціального забезпечення до системи пенсійного страхування. Це включало створення спеціалізованих фінансових інститутів у пенсійній сфері та формування фінансової основи через внески страхувальників. Система повністю ґрунтувалася на принципі «солідарності поколінь», коли виплати здійснювалися за рахунок працівників активного віку.

На початку 90-х років ХХ століття розпочався етап формування нової пенсійної системи в Україні. Після здобуття незалежності країна почала розробляти нову стратегію соціального захисту, створюючи власне законодавство у сфері пенсійного забезпечення. Ці процеси відбувалися на тлі змін, що мали місце на макроекономічному рівні. Україна здійснювала перехід від планової економіки до ринкової, що вимагало будівництва нової економічної моделі. Крім того, демографічні тенденції змушували шукати додаткові фінансові ресурси для пенсійної сфери, а також упроваджувати нові пенсійні програми та схеми для забезпечення гідного рівня життя людей похилого віку.

У 90-х роках ХХ століття зусилля щодо поліпшення вітчизняної пенсійної системи не принесли очікуваних результатів ані в юридичній, ані у фінансовій сфері. Наявність значної кількості пільгових пенсій, відсутність дієвого страхового механізму в пенсійних відносинах, велике фінансове навантаження на роботодавців через сплату пенсійних внесків, висока частка тіньової економіки та складна демографічна ситуація стали причинами дефіциту Пенсійного фонду України, що призвело до фінансової нездатності чинної пенсійної системи.

Криза в системі пенсійного забезпечення стала поштовхом до проведення пенсійної реформи, що привело до розробки нових пенсійних законів. Це змусило уряд і державне керівництво модернізувати національну пенсійну систему, підвищивши її рівень відповідно до міжнародних стандартів соціального захисту громадян.

Започаткування пенсійної реформи в Україні пов'язують з ухваленням двох важливих законів: «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [4] та «Про недержавне пенсійне забезпечення» [5], обидва прийняті у липні 2003 р. Їхнє впровадження розпочалося з 1 січня 2004 року. Ці закони, на відміну від попередніх нормативних актів, засвідчують системний підхід до реформування пенсійної системи країни та за-

кладають основи для впровадження трирівневої моделі пенсійного забезпечення. Така модель передбачає збереження та вдосконалення солідарної системи на першому рівні, а також запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування (другий рівень) і розвиток недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень).

Аналітики, як в Україні, так і за кордоном, вважають, що поєднання солідарної та накопичувальної систем є найефективнішим варіантом для нової пенсійної моделі в Україні, оскільки це дозволяє зменшити ризики різного характеру. За їхніми словами, така модель дасть змогу оптимально розподілити ці ризики за різними критеріями. Це твердження підтримує й уряд країни, який в рамках соціальної політики надає пріоритет турботі про осіб пенсійного віку. Основним завданням пенсійної системи є створення умов для накопичення фінансових ресурсів, які громадяни зможуть використовувати по досягненню пенсійного віку, а також забезпечення такого рівня життя для пенсіонерів, який відповідає міжнародним соціальним стандартам.

Як показав досвід наступних років після впровадження пенсійної реформи, створення нової сучасної пенсійної системи в Україні виявилось складним і тривалим процесом. Сьогодні функціонують лише перший і третій рівні системи, тоді як другий рівень ще не було реалізовано. Ці обставини підтверджують думку експертів, що хоча пенсійну систему можна реформувати за кілька років, повний перехід на нову модель займе ціле покоління, особливо стосовно другого рівня [6, с. 20].

Попри певні позитивні результати пенсійної реформи, варто відзначити, що темпи її впровадження були доволі повільними та не відповідали вимогам для створення ефективної пенсійної системи. Збільшення соціальних стандартів для людей пенсійного віку, погіршення демографічної ситуації та високий рівень тінізації економіки значно збільшили фінансовий тягар на солідарну пенсійну систему. Це призвело до серйозного дефіциту коштів у Пенсійному фонді України, який для забезпечення своєчасних пенсійних виплат доводилося компенсувати коштами з державного бюджету.

На сьогодні основне фінансове навантаження у сфері пенсійного забезпечення громадян лягає на солідарну пенсійну систему. Вона є основним джерелом фінансування пенсійних виплат українцям, оскільки обов'язкова накопичувальна система ще не введена в дію. Частка недержавного пенсійного забезпечення в загальному фінансовому потенціалі національної пенсійної системи залишається незначною.

Запровадження воєнного стану та проведення військових дій на території України суттєво вплинули на фінансове забезпечення національної пенсійної системи. Протягом останніх трьох років економіка країни зазнала значних збитків, що ускладнило фінансування соціальних і пенсійних програм. Власних джерел фінансування стало недостатньо, і для виконання зобов'язань щодо пенсійних виплат доводиться залучати фінансові ресурси від міжнародних фінансових установ.

Війна на території України призвела до низки специфічних змін у пенсійній системі та забезпеченні пенсіями громадян. У ході військових конфліктів люди можуть бути змушені покинути свої домівки та міста, рятуючись від загрози, що може ускладнити доступ до соціальних послуг, зокрема до пенсійного забезпечення. Крім того, в умовах війни збільшується ймовірність травм та інвалідності серед населення, що створює додаткові потреби в пенсійній підтримці для осіб з інвалідністю та тих, хто втратив працездатність.

Формуючи пенсійні відносини з громадянами в умовах воєнного стану, держава підкреслює свою ключову роль у їх соціальному захисті. Уряд посилює соціальну підтримку під час військових конфліктів, особливо для найбільш вразливих категорій громадян, таких як ветерани, вдови, сироти та інші. Він може ухвалювати рішення щодо підвищення пенсій для осіб, що постраждали від війни, або тих, хто втратив родичів через бойові дії, а також запроваджувати особливі умови для виплат пенсій у період воєнних дій.

Для військових і ветеранів, які брали участь у бойових діях, передбачено додаткові пенсійні виплати. У разі отримання поранень чи травм під час військових конфліктів їм надаються спеціалізовані медичні та реабілітаційні послуги. Крім того, при розрахунку пенсійного забезпечення враховуються роки служби під час війни, що впливає на визначення страхового стажу.

Варто зазначити, що Україні значну фінансову допомогу для функціонування соціальної та пенсійної сфер надають міжнародні фінансові організації. Міжнародна фінансова підтримка відіграє надзвичайно важливу роль для здійснення стабільного фінансового забезпечення пенсійних виплат громадянам в умовах військових конфліктів. Враховуючи складний фінансовий стан, який склався в національній економіці, фінансові ресурси міжнародних фінансових організацій виступають одним із основних джерел поточного фінансування пенсійної сфери держави (рис. 1).

Вітчизняне пенсійне законодавство визначає, що основними джерелами фінансування пенсійної

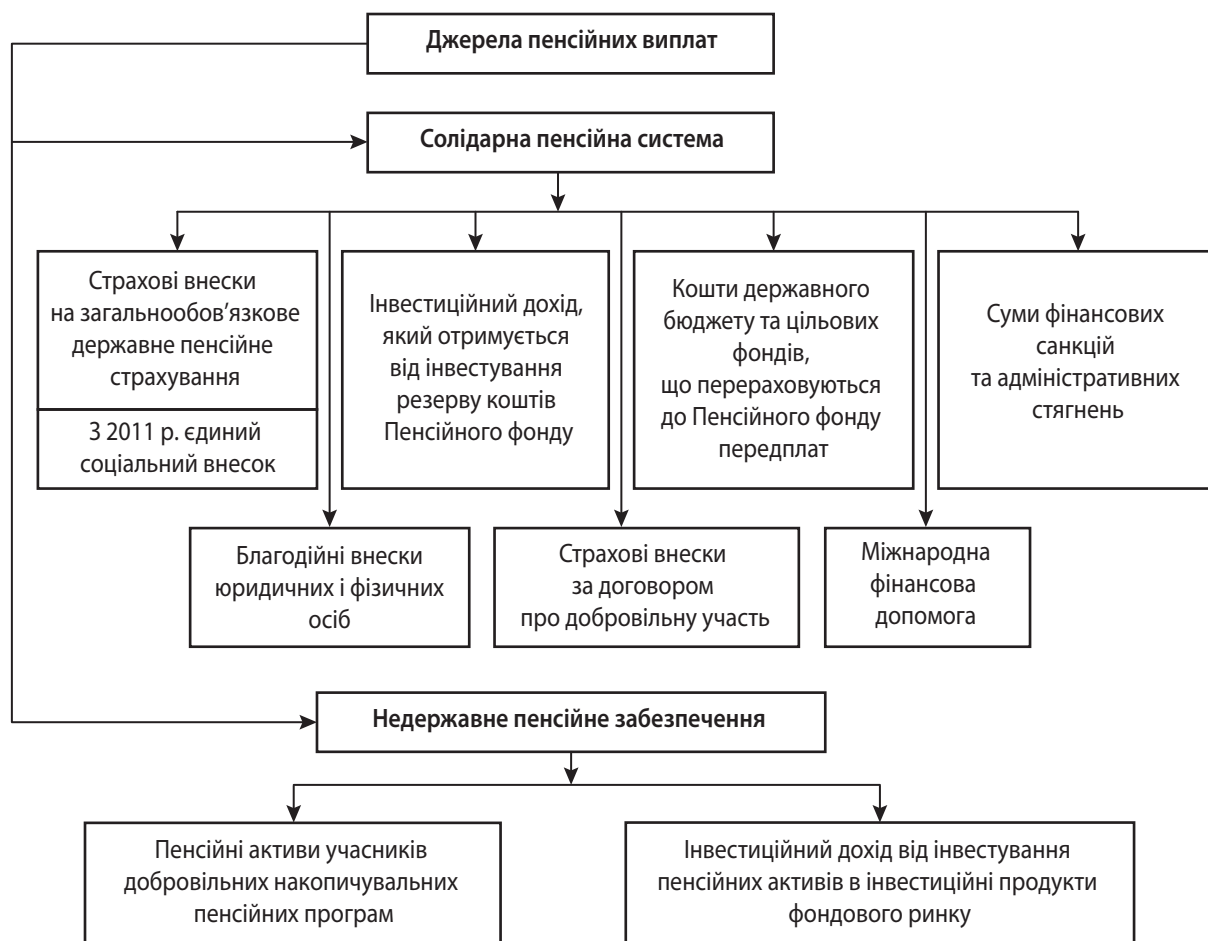

Рис. 1. Джерела фінансування пенсійних виплат громадянам в умовах воєнного стану

Джерело: авторська розробка на основі [4; 5].

системи є страхові пенсійні внески, які сплачуються фізичними та юридичними особами до Пенсійного фонду України [4]. Дані внески забезпечують функціонування солідарної пенсійної системи, що є частиною першого рівня пенсійного забезпечення. Третій рівень національної пенсійної системи включає додаткові джерела фінансування пенсійних виплат, що ґрунтуються на договорах добровільного пенсійного страхування. До таких джерел належать кошти накопичувальних пенсійних програм, які адмініструють недержавні пенсійні фонди. Таким чином, перший і третій рівні пенсійної системи є основними джерелами доходів для громадян пенсійного віку.

Другий рівень вітчизняної пенсійної системи – загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне страхування – має велике значення для фінансового забезпечення пенсійної сфери. Проте його впровадження постійно відкладалося, і до сьогодні система ще не введена в практичне використання. Протягом тривалого часу тривають як наукові, так і політичні дебати щодо цієї ініціативи, наводяться різноманітні аргументи, які перешкоджали її реалі-

зації, а також обґрунтовуються умови, за яких другий рівень пенсійної системи стане ефективним.

Протягом останніх років, крім власних надходжень, досить суттєвим джерелом формування коштів Пенсійного фонду України вважаються кошти Державного бюджету України, які направляються на пенсійне забезпечення. В умовах кризових явищ у національній економіці частка його фінансових ресурсів у загальній структурі джерел фінансування вітчизняної пенсійної системи особливо зростає.

Пенсійні відносини, що формуються між державою та громадянами в солідарній пенсійній системі, відповідно до вітчизняного пенсійного законодавства передбачають подальші зміни, що стосуються страхового стажу та пенсійного віку громадян. З кожним роком вимоги до страхового стажу для виходу на пенсію в 60 років будуть поступово збільшуватися. Так, з 1 січня 2025 р. для того, щоб вийти на пенсію в 60 років, громадяни повинні мати у своєму активі як мінімум 32 роки страхового стажу. Цей процес триватиме до 2028 р. Наприклад, для того щоб вийти

на пенсію в 60 років у 2028 р., необхідно буде мати щонайменше 35 років страхового стажу. Починаючи з 1 січня 2028 р., за наявності 40 і більше років страхового стажу пенсія за віком буде призначатися незалежно від віку особи [4].

Воєнні дії на території України ще більше ускладнили демографічну ситуацію в країні. Масштабна міграція населення за кордон, внутрішня міграція на території країни призвели до значних змін у демографічній сфері. За прогнозами Ради ЄС, унаслідок війни та залежно від її тривалості населення України може скоротитися на 24–33% [13].

Цей ризик підтверджується вже нині: від початку російської агресії кількість населення України зменшилася на 6,7 млн осіб. [14]. Окрім того, спостерігається зміна статево-вікової структури суспільства: зменшилася частка молоді до 20 років, а також осіб, які перебувають у працездатному віці. [15]. Надалі це може призвести до зменшення демографічного потенціалу для відтворення населення в Україні.

Попри складну економічну ситуацію та триваючу війну, уряд продовжує вживати заходів для підвищення пенсійних виплат. У 2024 р. з метою підтримки фінансової стабільності пенсіонерів було збільшено мінімальні та середні пенсії. Так, мінімальна пенсія тепер складає 2 725 грн, а середня – 5 717 грн [8]. З огляду на підвищення мінімальної заробітної плати до 8 000 грн з 1 квітня 2024 р. також збільшилася мінімальна пенсія – до 3 200 грн. Завдяки фінансовій підтримці міжнародних інститутів у рамках відповідних програм державні органи мають можливість реалізовувати ці ініціативи. Окрім того, триває робота над наступними етапами пенсійної реформи, яка має на меті залучення додаткових фінансових ресурсів для пенсійної системи країни.

Обов'язкове використання накопичувальних пенсійних програм для населення повинно посприяти підвищенню пенсійних доходів українських пенсіонерів. На цьому наголошує перша заступниця міністра соціальної політики Дарина Марчак. За її свідченнями, «оптимально, щоб солідарна пенсійна система забезпечувала принаймні 40% заміщення зарплати. Накопичувальні пенсії доповнюють солідарні ще на 15–20% заміщення зарплати. Це б дало змогу забезпечити загальний розмір пенсії, який отримуватиме людина, на рівні 60% її попереднього заробітку, що відповідатиме середньоевропейському рівню» [16]. Для цього важливо, щоб відповідні державні фінансові інститути здійснювали роботу з розробки й ухвалення законодавства, яке розпочне підготовку інфраструктури для впровадження обов'язкового накопичувального страхування.

В умовах воєнного стану, коли на території України ведуться бойові дії, розробляються спеціальні законодавчі документи, що регулюють пенсійні відносини для осіб, які брали участь у бойових діях, зокрема для ветеранів війни, учасників антитерористичної операції та волонтерів. Держава, повинна враховувати ризики, які можуть проявлятися для даних категорій громадян, і гарантувати їм відповідну соціальну допомогу, забезпечувати фінансування медичних послуг, проводити заходи по реабілітації після поранення. Вітчизняне пенсійне законодавство має передбачати спеціальні пенсійні виплати для учасників бойових дій і регулювати всі питання, пов'язані із їх фінансовим забезпеченням.

ВИСНОВКИ

Українське суспільство продовжує процес реформування національної пенсійної системи, при цьому на сучасному етапі важливо враховувати кілька чинників, що безпосередньо впливають на ефективність цього процесу. Одним із ключових факторів є введення воєнного стану на території України. Бойові дії, що відбуваються в країні, значно впливають на економічну ситуацію, призводячи до великих збитків. Це спричиняє зменшення доходів державного бюджету та погіршення основних макроекономічних показників. Ринок праці також відчуває серйозний дефіцит працездатних осіб, оскільки багато людей виїхали за кордон або приєдналися до Збройних Сил України. У результаті за останні три роки значно знизилися надходження від страхових внесків до Пенсійного фонду України, який є основним фінансовим інститутом, що забезпечує пенсійні виплати громадянам.

Виконувати зобов'язання держави в солідарній пенсійній системі перед українськими пенсіонерами в умовах воєнного стану допомагають фінансові ресурси міжнародних фінансових організацій. Саме вони протягом трьох останніх років відіграють важливу роль у забезпеченні пенсійних виплат для громадян пенсійного віку. Очільниця Міністерства соціальної політики Оксана Жолнович зазначила, що наразі кількість платників єдиного соціального внеску в Україні стала меншою за кількість пенсіонерів. За її словами, ситуація з пенсійним забезпеченням є критичною, оскільки на сьогодні 9,5 мільйона осіб сплачують ЄСВ, тоді як 11 мільйонів отримують пенсії. Така диспропорція створює складнощі для зміцнення соціального захисту в рамках солідарної пенсійної системи [17].

Незважаючи на складну ситуацію, яка склалася в країні, уряд продовжує роботу та розробляє заходи щодо реформування національної пенсійної системи. Вносяться зміни до пенсійного

законодавства, які мають зробити більш справедливими пенсії для тих пенсіонерів, яким вони були призначені відносно давно. Як зазначила О. Жолнович, це є початковим етапом масштабної реформи, що передбачає об'єднання всіх соціальних виплат в один єдиний Соціальний кодекс. Наступним етапом стане впровадження накопичувальної складової пенсійної системи [17]. Світовий досвід доводить можливість вирішення фінансових проблем у пенсійній системі шляхом застосування накопичувальних механізмів формування пенсійних коштів, які є одночасно і джерелом для економічного розвитку країни. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бойко О. Пенсійна реформа: як будуть виплачувати та індексувати пенсії в Україні. *Суспільне. Новини*. 01.02.2023. URL: <https://suspilne.media/369610-nakopicivalna-pensia-ta-indeksacia-socialnih-viplat-so-vidomo/>
2. Длугопольський О. В., Рудик Ю. С. Проблеми та ризики функціонування системи пенсійного забезпечення України за умов воєнного стану. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 4. С. 19–29. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.4.19.29>
3. Дробот Я. В., Резніченко Н. В. Проблеми та напрямки реформування пенсійної системи в Україні. *Фінансовий простір*. 2016. № 1. С. 63–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2016_1_10
4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
5. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
6. Коваль О. П. Проблеми становлення накопичувальної складової пенсійного забезпечення в Україні : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2011. 96 с. URL: <http://usmdi.org/library/NP/pensionka-a0d1f.pdf>
7. Липко Н. М. Аналіз сучасного стану пенсійної системи України та пошук шляхів її реформування. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44>
8. Мінімальний розмір пенсії за віком. *Пенсійний фонд України*. URL: <https://www.pfu.gov.ua/33665-minimalnyj-ta-maksimalnyj-rozmir/>
9. Пархоменко М. М., Моїсеєнко Л. М. Сучасний стан пенсійної системи в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 5. С. 70–74. DOI: <https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i5.934>
10. Парфьонов Я. В. Реформування пенсійної системи України в умовах трансформаційних змін. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 16. С. 537–556. DOI: [10.34132/pard2022.16.12](https://doi.org/10.34132/pard2022.16.12)

11. Ткаченко Л. Солідарна пенсійна система України: сучасне становище та шляхи реформування. URL: https://texty.org.ua/pdf/pensions_policy.pdf
12. Havryliuk V., Rudyk V., Melnyk L. et al. Optimization Model of Structural Allocation of Financial Resources in the Pension System of Ukraine. *Review of Economics and Finance*. 2022. Vol. 20. No. 1. P. 216–228. URL: <https://refpress.org/ref-vol20-a26/>
13. Гузман Х. М. Демографічна трагедія України: другий Голодомор? Дослідження соціологічного та консалтингового агентства NoBrainerData. *Прямий*. 28.06.2022. URL: <https://prm.ua/hirsheza-holodomor-cherez-vtorhnennia-rf-ukrainavtratyt-do-33-vidsotkiv-naselennia-doslidzhennia-nobrainerdta/>
14. Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. Листопад 2022 р. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialno-demografichna-sytuatsiya-v-ukrayini-shlyakhy-podolannya>
15. Kulu H., Christison S., Liu Ch., Mikolai J. The War and the Future of Ukraine's Population. *MigrantLife Working Paper*. 2022. No. 9. URL: <http://migrantlife.wp.st-andrews.ac.uk/files/2022/03/The-War-and-the-Future-of-Ukraines-Population.pdf>
16. Марчак Д. Накопичувальна пенсійна система: коли її запровадять в Україні. *Дзеркало тижня*. 24.06.2024. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/nar-kopichivalna-pensija-koli-jiji-zaprovadjat-v-ukrajini.html>
17. Ситуація з пенсійним забезпеченням критична, ресурсу для підвищення пенсій не вистачає, – Жолнович. *Бізнес цензор*. 04.07.2024. https://biz.censor.net/news/3498069/sytuatsiya_z_pensiyinyum_zabezpechennyam_krytychna_jolnovych

REFERENCES

- Boiko, O. "Pensiina reforma: yak budut vyplachuvaty ta indeksuvaty pensii v Ukraini" [Pension Reform: How Pensions Will Be Paid and Indexed in Ukraine]. *Suspilne. Novyny*. February 01, 2023. <https://suspilne.media/369610-nakopicivalna-pensia-ta-indeksacia-socialnih-viplat-so-vidomo/>
- Dluhopolskyi, O. V., and Rudyk, Yu. S. "Problemy ta ryzyky funktsionuvannia systemy pensiinoho zabezpechennia Ukrainy za umov voiennoho stanu" [Problems and Risks of the Functioning of the Pension Security System of Ukraine Under the Conditions of the Martial State]. *Innovation and Sustainability*, no. 4 (2023): 19-29. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2023.4.19.29>
- Drobot, Ya. V., and Reznichenko, N. V. "Problemy ta napriamky reformuvannia pensiinoi systemy v Ukraini" [Problems and Directions of Reformation of the Pension System of Ukraine]. *Finansovyi prostir*, no. 1 (2016): 63-68. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2016_1_10

- Havryliuk, V. et al. "Optimization Model of Structural Allocation of Financial Resources in the Pension System of Ukraine". *Review of Economics and Finance*, vol. 20, no. 1 (2022): 216-228. <https://refpress.org/ref-vol20-a26/>
- Huzman, Kh. M. "Demografichna trahediia Ukrainy: druhyi Holodomor? Doslidzhennia sotsiologichnoho ta konsaltnohovoho ahentstva NoBrainerData" [The Demographic Tragedy of Ukraine: The Second Holodomor? Research by the Sociological and Consulting Agency NoBrainerData]. *Priamyi*. June 28, 2022. <https://prm.ua/hirshe-za-holodomor-cherез-vtorhnennia-rf-ukraina-vtratyt-do-33-vidsotkiv-naselennia-doslidzhennia-nobrainerdata/>
- Koval, O. P. "Problemy stanovlennia nakopychualnoi skladovoi pensiinoho zabezpechennia v Ukraini : analitichna dopovid" [Problems of Formation of the Accumulative Component of Pension Provision in Ukraine: analytical report]. Kyiv : NISD, 2011. <http://usmdi.org/library/NP/pensionka-a0d1f.pdf>
- Kulu, H. et al. "The War and the Future of Ukraine's Population". *MigrantLife Working Paper* no. 9 (2022). <http://migrantlife.wp.st-andrews.ac.uk/files/2022/03/The-War-and-the-Future-of-Ukraines-Population.pdf>
- [Legal Act of Ukraine] (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
- Lypko, N. M. "Analiz suchasnoho stanu pensiinoi systemy Ukrainy ta poshuk shliakhiv yii reformuvannia" [Analysis of the Current State of the Pension System in Ukraine and the Search for the Ways to Reform It]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 51 (2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-44>
- "Minimalnyi rozmir pensii za vikom" [Minimum Age pension]. *Pensiinyi fond Ukrainy*. <https://www.pfu.gov.ua/33665-minimalnyj-ta-maksymalnyj-rozmir/>
- Marchak, D. "Nakopychualna pensiina systema: koly yii zaprovadiat v Ukraini" [The Accumulative Pension System: When It Will Be Introduced in Ukraine]. *Dzerkalo tyzhnia*. June 24, 2024. <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/nakopychualna-pensiija-koli-jiji-zaprovadjat-v-ukrajini.html>
- Parfonov, Ya. V. "Reformuvannia pensiinoi systemy Ukrainy v umovakh transformatsiinykh zmin" [Reforming the Pension System of Ukraine in the Conditions of Transformational Changes]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok*, no. 16 (2022): 537-556. DOI: 10.34132/pard2022.16.12
- Parkhomenko, M. M., and Moisieienko, L. M. "Suchasnyi stan pensiinoi systemy v Ukraini" [The Current State of the Pension System in Ukraine]. *Prykarpatskyi iurydychnyi visnyk*, no. 5 (2021): 70-74. DOI: <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i5.934>
- "Sotsialno-demografichna sytuatsiia v Ukraini: shliakhy podolannia naslidkiv viiny" [Socio-demographic Situation in Ukraine: Ways to Overcome the Consequences of the War]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. November 2022. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialno-demografichna-sytuatsiya-v-ukrayini-shlyakhy-podolannya>
- "Sytuatsiia z pensiynym zabezpechenniam krytychna, resursu dlia pidvyshchennia pensii ne vystachaie, - Zholnovych" [The Situation with Pension Provision Is Critical, There Are Not Enough Resources to Increase Pensions, – Zholnovich]. *Biznes tsenzor*. July 04, 2024. https://biz.censor.net/news/3498069/sytuatsiya_z_pensiynym_zabezpechenniam_krytychna_jolnovych
- Tkachenko, L. "Solidarna pensiina systema Ukrainy: suchasne stanovishche ta shliakhy reformuvannia" [Solidarity Pension System of Ukraine: Current Situation and Ways of Reform]. https://texty.org.ua/pdf/pensions_policy.pdf

Науковий рецензент – Корженівська Н. Л.,
доктор економічних наук, професор, Подільський державний
університет (м. Кам'янець-Подільський)